

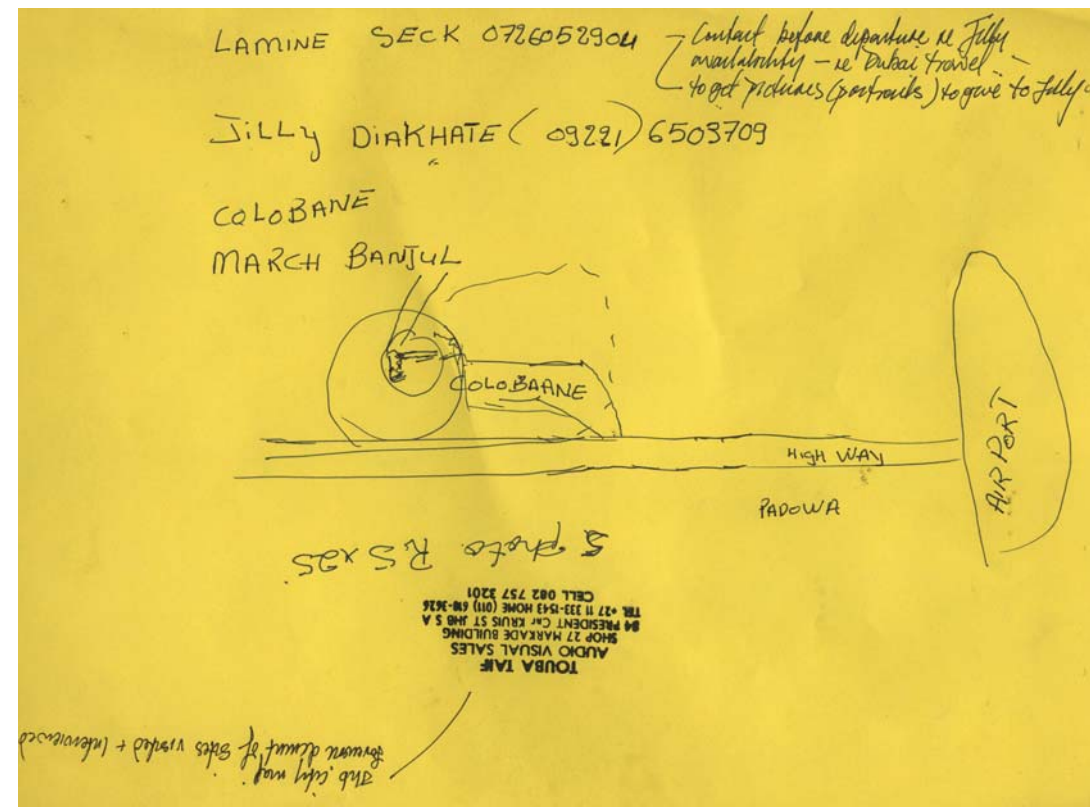
Frihet til å gå seg vill Vandring og forhandling i Dakar

SISSEL LILLEBOSTAD

Stephen Hobbs og Marcus Neustetter bruker kunstprosjekt som middel for å oppnå sosiale endringer i belastede byrom. Med base i Johannesburg etablerte de «The Trinity Session» i 2001, og har siden utviklet digitale og sosiale nettverk, utformet tverrfaglig baserte kunstprosjekt i det sørlige Afrika og kultivert strategier for utveksling mellom kunst og forretningsdrift. I prosjektene inkluderes gjerne skolebarn, vitenskapsmenn, ulovlige immigranter, forretningsfolk, byutviklere, kunstnere, globale organisasjoner og lokale nabolag. De har utviklet kunstprosjekt for blant andre Unesco, IBM, Greenpeace, Woolworths og Apartheid Museum, og utarbeidet offentlige kunstverk over store deler av Johannesburg, som i bydelene Soweto, Sandton og Hillbrow.

Sissel Lillebostad: Ett av prosjektene deres, UrbaNET - Hillbrow/Dakar/Hillbrow - er en kombinasjon av tegninger og informasjon dere fikk av senegalesere bosatt i Johannesburg, og vandringene dere gjennomførte i Dakar er basert på de samme tegningene brukt som kart. Prosjektet berører spørsmål forbundet med det å

være immigrant eller emigrant; hvordan det familiære bildet av «hjemme» sitter fast i hukommelsen, samtidig som geografien stadig endres. Det berører også viktige tema som kartlegging av territorier og definisjonsmakt. Hva var bakgrunnen for prosjektet?

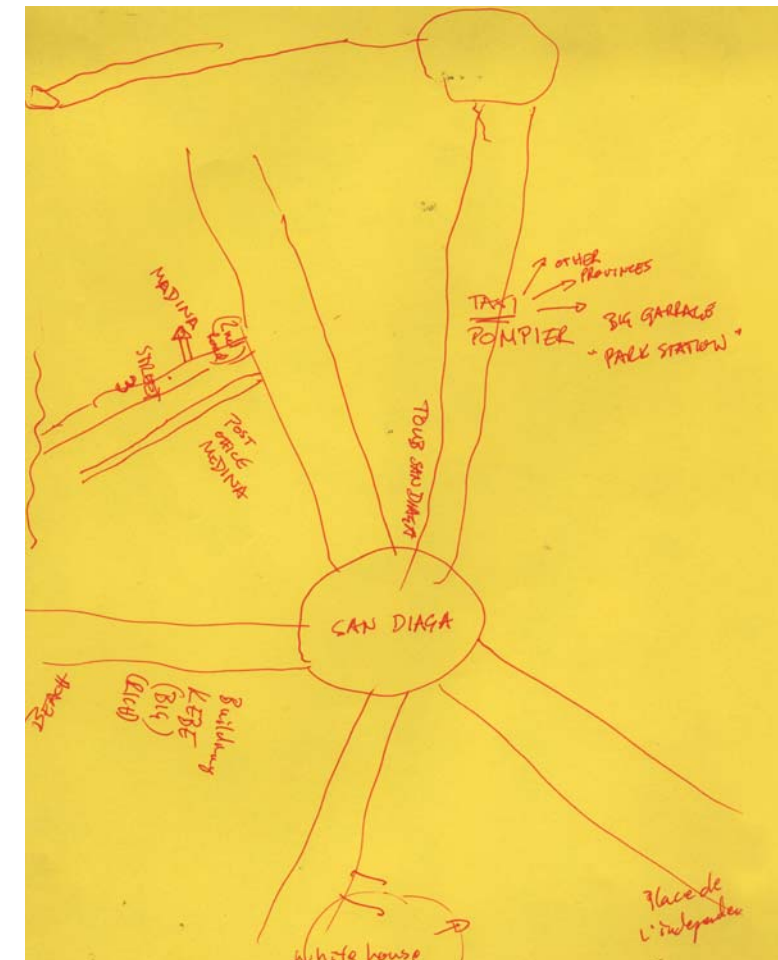

Lamine Seck, intervju gjort i Touba Taif - Audio Vision, President Street, Johannesburg, april 2006

Stephen Hobbs: Prosjektet ble produsert for Dak'Art Biennalen i 2006. Selve grunnlaget ble imidlertid lagt tre år tidligere. Vi sto i utkanten av Hillbrow, ved Forfatningsdomstolen, travelt opptatt med å dokumentere et område som var tenkt å huse framtidige offentlige kunstprosjekter. To franskspråklige immigranter snakket til oss, og advarte oss mot å gå inn i bydelen med kameraene våre. Vi syntes denne advarselen var pussig, men takket for rådet. Først senere gikk det opp for oss at de - på tross av at de selv var utlendinger - hadde oppfattet oss som turister. Erkjennelsen fikk oss senere til å ta kontakt med en gruppe senegalesere i Hillbrow, der vi ba dem om å fortelle oss - visuelt og verbalt - hvordan vi skulle komme oss rundt i Dakar. Begrepene utlending, statsborgerskap og naboskap er maktpåliggende å undersøke i det kulturelle og politiske klima Sør-Afrika gjennomgår i dag. Det er nettopp oppfattelsen av Hillbrow som «fylt av utlendinger» som gjør at bydelen oppleves som utilgjengelig og fremmedgjort av den jevne sørafrikaner. Til tross for bydelens beryktede forfall og kriminalitet, forblir jo Hillbrow et sted med gode minner for oss som vokste opp der. Den opprinnelige ideen var at prosjektet skulle kartlegge Johannesburg gjennom Dakar og vice versa. Vi ønsket å skape subjektive lesninger av de to stedenes geografi ved bruk av sosiale strategier, som samtaler med mennesker vi møtte i løpet av vandringene i de to byene. På denne måten kunne våre vandringer fungere som «dypdykk» i begge byenes urbane form. Nå - etter at prosjektet i Dakar er gjennomført - vet vi at det ikke lar seg gjøre på samme måten i Johannesburg.

Hvordan opplevde dere å være prisgitt informasjonen kartene ga dere?

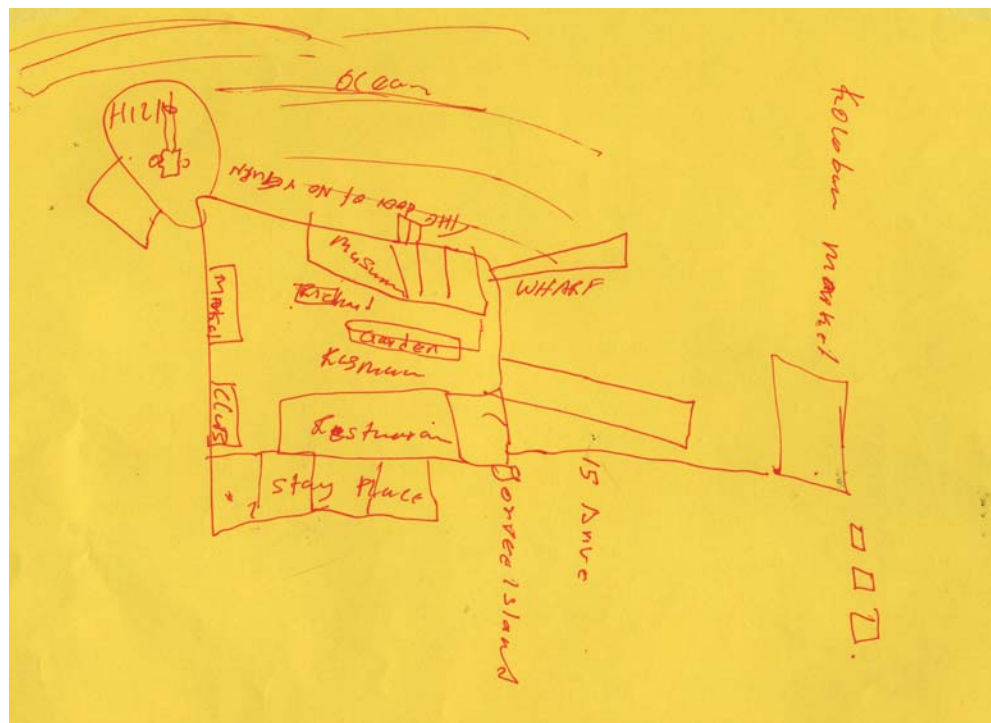
Ettersom *UrbaNET - Hillbrow/Dakar/Hillbrow* undersøker de digitale avgrunnene på det afrikanske kontinentet, ble den kreative prosessen med å lage anvendelige kart over ukjent territorium gjennom intervju, en slags ironisk dekonstruksjon av GPS-systemet. På den annen side tjente intervjuprosessen og kartene som brobyggere i kommunikasjonen - som stifinnere mellom

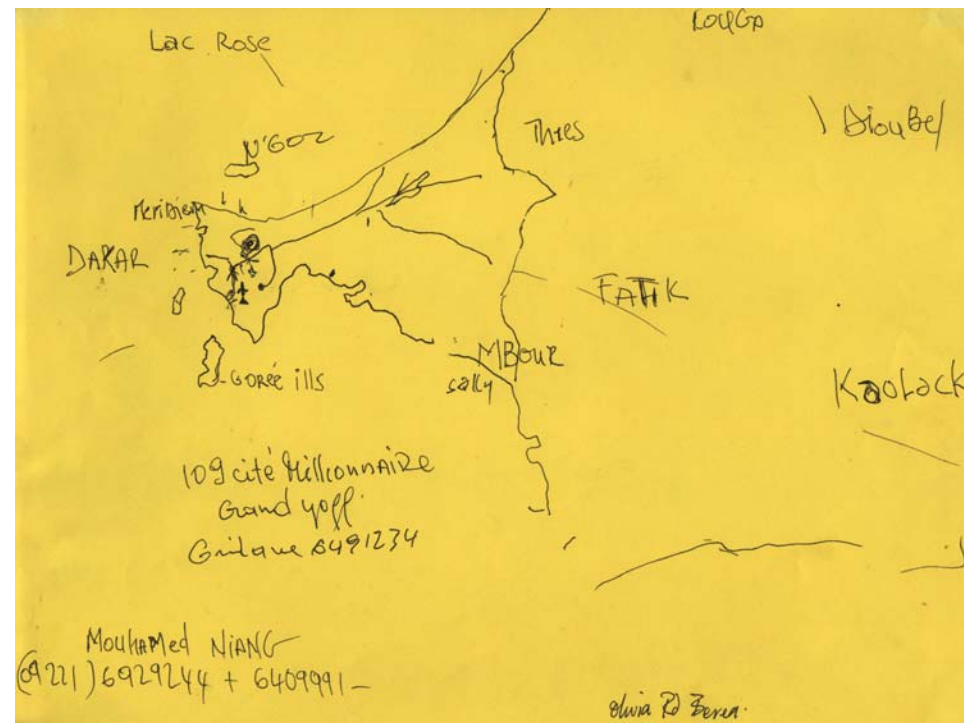
Mbaye, intervju gjort på Rosebank Craft Market, Johannesburg, april 2006

oss og intervjupersonene. Det første vi gjorde da vi ankom Dakar, var å lete etter en høy bygning som kunne gi oss overblikk over byen. Tegningene vi brukte som kart var skisser over enkelte og avgrensede områder, og hadde få referanser til det vi forestilte oss som kjente koordinater eller landemerker. Stort sett var kartene horisontalt bygget opp med referanser til velkjente motorveier, rundkjøringer og markeds plasser; karakteristika som var lite gjenkjennelige før vi tilfeldigvis traff på dem på spasserturene våre.

Proessen med å lage kart ser her ut til å forene ganske ulike informasjonsnivå. Vanligvis transformeres empirisk materiale til lesbar informasjon, men i dette tilfelle forble det en personlig erfaring; både fra karttegnerens hånd og i lesningen dere gjorde av den samme informasjonen. I forbindelsen mellom Johannesburg og

Ali Jaiteh, tegning av Goree Island, Rosebank, intervju april 2006

Anon, beskrivelse av Dakars kystlinje, intervju april 2006

Dakar fungerte dere på et vis som tolker, men hvordan brakte eller formidlet dere den emosjonelle informasjonen fram og tilbake mellom de involverte?

For å gjøre kartene mer effektive, mer spesifikke, ba vi intervjuobjektene tegne kart som ville vise oss veien til venner eller familie. Noen av kartene prøvde også å lokalisere mennesker der kontakten var mistet for mange år siden. Ali, vår gambiske kontakt i Hillbrow, tegnet et kart over Goree Island, der hans venn Richard arbeidet som gartner. Alis kart var så detaljert at vi fant Richard og dermed kunne utveksle opplysninger med ham. Noen måneder etter at vi kom tilbake, arrangerte vi en presentasjon på en kongolesisk nattklubb i Hillbrow av det vi hadde oppdaget i Dakar. Vi ble overrasket av den emosjonelle responsen. På det tidspunktet ante vi ikke at arrangementet og materialet kunne fremkalle såpass mye hjemlengsel.

Da dere manøvrerte ved hjelp av de enkelte kartene, ble også tolkingen dere gjorde en del av den videre kartlagingen. Hvordan gjenspeiles denne erfaringen i re-produksjonen, eller gjenskapingen av Dakar?

I forlengelsen av at kartene fungerte som bindeledd med familier og nettverk i Dakar, ble de også katalysatorer

i dokumentasjonen av byen. Vår hovedbeskjeftigelse mens vi oppholdt oss der, ble å gå rundt i byen til fots. Det førte ikke bare til fordypning i kartlagingsprosessen, men ble også en fornuftig måte å observere og dokumentere de erfaringene vi gjorde oss. Men vi må huske at de tegningene vi opprinnelig fikk, var basert på spesifikke spørsmål stilt i løpet av en serie svært korte møter. I utgangspunktet var det ikke lett å etablere noen form for tilknytning til intervjuobjektene våre. For dem var vi fremmede. Ved presentasjonen på nattklubben var den første reaksjonen overraskelse over at vi faktisk hadde reist til Dakar og at vi hadde gjennomført prosjektet. Umiddelbart oppsto det ingen gjenkjennelig sammenheng mellom kartene de hadde tegnet og dokumentasjonen vi presenterte dem for. Det skjedde først da vi ble mer spesifikke, som i tilfellet med Richard. Først fikk de se et bilde av kartet Ali hadde gitt oss over stedet Richard kunne oppholde seg, deretter et foto av en poserende Richard – til Alis store fornøyelse. Jeg tror det var her det oppsto en følelsesmessig forbindelse til kartene.

Tegningene deres påvirket også våre egne tegninger basert på den første reisen. Til utstillingen i «Ker Thi-ossane Residency Space» i Dakar i 2006, laget vi et kart over de første førti kilometerne vi hadde gått, der vi gjenga koordinatene vi hadde brukt, for eksempel en

moské eller skjelettet av en buss brukt som venteskur. Vi tegnet direkte på veggen i en tilsvarende stil, skisseaktig med telefonnumre og alt. Men vårt kart skildrer samtidig vandringen som et ønske om å gå seg vill, et ønske som vi etter hvert ble bevisst. Det å gå ble en utforskning av tillit og fordypning i tilfeldig møter og samtaler, i stedet for en søken etter et mål.

Dette med tillit er interessant. I utgangspunktet var jo senegaleserne skeptiske til prosjektet. Tror du det også kan handle om gjensidighet – der de på sin side ba om tiltro ved å gi dere svært personlig informasjon å navigere etter? Og i Dakar, da dere brukte denne kunnskapen til å gå dere vill og fordype dere i byen, formidlet dere jo også tillit tilbake. Hva betyr tillit for gjennomføringen av prosjektene deres?

For en gjennomsnitt immigrant i Johannesburg er Hillbrow inngangsporten, og dørvaktene er enten evangelister eller narkobaroner. Å bevege seg i området som om du hadde et sosialt nettverk der, er helt umulig. Når du kommer som outsider, ser folk på deg. Ikke nødvendigvis aggressivt, men du får en følelse av at du er på feil sted. Vi har produsert en rekke kunstprosjekter i Hillbrow, og på et vis bærer vi en slags imaginær skuddsikker vest i området. Det hender vi møter folk

som husker oss fra tidligere prosjekter og ønsker oss velkommen. På sitt vis skaper dette forbindelser som gjør det mulig for oss å bevege oss rundt i området. Tillit gjør området mer tilgjengelig. Men den er relatert til enkeltpersoner, ikke til Hillbrow som sosial struktur. Derfor ble kartene informantene tegnet for oss en strategi for å skape nye sosiale nettverk i en bydel som er totalt endret fra det vi en gang kjente som Hillbrow. Et annet interessant fenomen i det sosiale miljøet Hillbrow utgjør, er at man i de ulike immigrantmiljøene refererer til seg selv som «en svart nasjon». Men da de fremmedfiendtlige angrepene og volden startet i Sør-Afrika, var det svarte sørafrikanere som angrep svarte immigranter. De ble opprørt over innvandrere som var villig til å arbeide mer for lavere betaling. De betraktet det som mindreverdig å akseptere lavere lønn ettersom de hadde bidratt til å frigjøre Sør-Afrika. Global konkurranse er imidlertid nådeløs, og våre lokale politikere gjør ikke noe forsøk på å endre forholdene. Situasjonen er veldig sammensatt, med like stor mistro fra alle leire. Så tillit er absolutt et essensielt tema.

Dette prosjektet består av en hel rekke sammenkoblede nivåer, men ett lag synes å være fraværende: Det synes å mangle en empirisk, erfaringsbasert snarvei til kunnskap.

Vi ville legge til rette for en fremgangsmåte som stifinere. Det vil si at vi bevisst valgte å ikke benytte den korteste vei til informasjon, vi valgte omveiene, om nødvendig den lengste. Det er på sett og vis en metafor for livet. Hadde vi gjort dette med et ordinært kart, ville prosjektet vært unnagjort på et par timer. Slik det nå ble, valgte vi avstikkerne, vi gikk oss vill, og vi oppdaget ting vi ikke hadde trodd var mulig. Dette gjør det ganske romantisk, men også høyst levende. Det ble en selvtilfredsstillende å gå seg vill i et urbant landskap, meditere og bli fysisk utslitt. Det ble en forfriskende opplevelse av en annen afrikansk storby, helt forskjellig fra Johannesburg.

Dere kunne jo valgt en hel rekke metoder for å oppdage Dakar. Dere kunne for eksempel ha valgt å bruke et kart fra, la oss si, 1896. Eller dere kunne ha droppet hele kartet og latt tilfeldighetene styre dere rundt i byen.

Det måtte være et motiv og et mål et sted, ellers ville det å bare drive rundt ha blitt uinteressant.

Så historiene og skissene fra senegaleserne i Hillbrow fungerte som koordinatene i prosjektet?

Absolutt. Det var et bevisst valg. I Becketts skuespill *Endgame* bruker rollefigurene tiden på å finne rommets midtpunkt. Matematisk beskrives dette som «draging mot nullpunktet», og jo nærmere nullpunktet du kommer, jo flere blir fraksjonene. Nullpunktet er uopnåelig; det finnes ikke et sentrum. For oss ble det å bruke skissene til å lete aktivt – som i tilfellet med gartneren Richard i en hage på Goree Island, eller systuen som vi aldri fant – vår «draging mot nullpunktet».

Hvorfor har dere valgt å ikke gjenta UrbaNET - Hillbrow/Dakar/Hillbrow?

Årsaken til at vi ikke kan gjøre et nytt Dakar-prosjekt er veldig enkel: Det vakre med prosjektet er det tilfeldige møtet tre år tidligere, med immigrantene i Hillbrow som trodde vi var utlendinger. Spiren til prosjektet lå i minnet om denne hendelsen, det satte i gang en interessant måte å betrakte utlendinger i relasjon til urbane strukturer. Prosjektet ble en bevisst øvelse fra vår side i å overgi seg til *en ukjent*. Ikke *det* ukjente, lik mytologiske vesener som befinner seg rett utenfor synsranden av den verden vi kjenner. Det handler mer om å overgi seg til følelsen av usikkerhet, parallelt med en følelse

av frihet, på ferden videre. Og ikke minst handler det om hva det betyr på et filosofisk nivå å ferdes i verden og bli kjent med mennesker underveis. For mange er migrasjon ikke bare en svært utfordrende ferd over enorme avstander, den motiveres av higen etter framtidig lykke kombinert med total uvisshet.

Johannesburg framstår som en økonomisk motor med høy omløpshastighet. Men byen gjenspeiler i sin nære historie også noen av den vestlige kulturens mer nådeløse friksjoner som etter apartheid merkes av en økende globalisert økonomi med hastige endringer der hele bydeler omformes og skifter innbyggere, økonomi og struktur. Hvorfor lot det seg ikke gjøre å oppdage Johannesburg slik dere oppdaget Dakar, gjennom å hengi seg til det sosiale rommet og gå seg vill?

Et slikt prosjekt i Johannesburg ville vært forbundet med stor risiko. For i en by som Johannesburg ville sjansene for å finne en som kunne guide deg være små – jeg sier ikke at det er umulig, du kunne være heldig og finne veien inn og ut ganske raskt, og det hele ville være ok. Men å slippe taket, å gå seg vill – det ville jeg ikke gjøre. Det som hindrer oss fra å skape et enhetlig samhold i det sørafrikanske samfunnet er angsten vi preges av. Johannesburg er omspunnet av for mange myter, det samme er «the townships» og de ulike befolkningsgruppene. Man har for lite empati og omsorg for hverandre. Det er for lite menneskelighet. Vi bryr oss ikke en gang om å stille enkelte grunnleggende spørsmål til hverandre. Det finnes nysgjerrighet, men vi er preget av lammelse. Som voksne er vi ute av stand til å følge nysgjerrigheten vår, ettersom det fins altfor mange historier som beretter om konsekvensene av å følge nysgjerrigheten. Vi blir overfalt og vi blir voldtatt. Samfunnet vi lever i er langt fra sunt, og segregeringsmønsteret eksisterer fortsatt. Dette gir kunstnerne masse arbeid. Men skal kunstnerne bevare originaliteten og være kreative, blir de nødt til å bevare nysgjerrigheten. Nysgjerrighet kan også utvikles gjennom å nærme seg problemstillinger intuitivt. Som kulturell betingelse og fenomen er dette noe vi trenger mer av i det sørafrikanske samfunnet.

En interessant motpart til Dakar-prosjektet kunne være å legge ut på en reise gjennom Afrika og se hvilke historier som blir fortalt om Johannesburg. Og å se hvilke myter som er skapt om denne sørlige inngangsporten til håp.